

*Savoir pour prévoir,
Prévoir pour prévenir.*

Auguste Comte¹ (1798-1857)

Op haar kamertje, waar ze vanwege de gerenommeerde keuken toch nog honderd gulden per nacht voor moest betalen, stonden alleen het aantrekkelijke bed en de kast met de spiegel. Ze vroeg om een tafeltje en een stoel. Een stoel om zich te kunnen bezinnen en een tafeltje om brieven te kunnen schrijven.

Ze wilde hem een brief schrijven. ‘Beste Jan’ zou ze erboven zetten. ‘Lief’ kon ze hem niet noemen. Dat was hij niet, nooit geweest ook. Maar een slechte vent was hij ook niet. Een beste vent, gewoon.

Twintig jaar had ze met hem geleefd. Hij had zich aan haar laten zien en het beeld dat hij haar had gegeven, had haar als een kunstenaars geïnspireerd. Onbewust was ze ermee aan het werk gegaan en ze had hem gemaakt tot haar droomprins. Een grote, knappe, eerlijke man. Meester in zijn vak, edel, behulpzaam en goed.

Met die man was ze getrouwd.

Twintig jaar later had ze een totaal andere man verlaten. Groot was hij nog steeds, en het stijgen van de jaren had hem misschien nog knapper gemaakt. Het grijzende haar gaf hem een zweem van wijsheid en betrouwbaarheid. Zijn leesbril gaf hem een zeker gewicht. Maar daar hield de gelijkenis met

¹ Weten om te voorzien, voorzien om te voorkomen.

haar droomprins op. In de loop van de jaren was er een scherpe karikatuur gegroeid uit het beeld dat ze van hem had gemaakt. Zijn praatjes waren mooi, maar ze waren zo stevig en werkelijk als zeepbellen. Hij was Neerlandicus en hij was een pennenlikker en een fijnslijper, die met een rode pen de verkeerd geplaatste komma's aangaf. Als ze hem nu een brief schreef, zou hij die met zijn corrigeerpen te lijf gaan. Ze had hem tijdens de studie leren kennen. Zijn vak was ook het hare. Voor haar was de taal een middel tot poëzie, een muzikaal, ritmisch element. Voor hem was het een stelsel van afspraken waar je je aan te houden had. Dat schoolmeesterachtig punctuele in zijn vak werd gecompenseerd door een ondraaglijke slordigheid en lelijkheid in zijn gewoonteleven. Hij liet alles slingeren, at als een beest dat hongerig zijn prooi verslindt, zoop zijn bier in plaats van het te drinken en vrijde met haar als een – nu ja, het was te erg om te denken. Hij had absoluut geen oog voor zijn omgeving, noch voor de mensen, noch voor de dingen. Alleen voor de punten en de komma's. Hij zag zichzelf als een joviaal, gemoedelijk mens, als een vriend voor zijn echtgenote en een goede vader voor hun enige zoon. In werkelijkheid zwol hij op in zijn mannelijkheid en liep met zijn grote voeten over alles wat schoonheid was heen. Ach, hij was een beste vent, hij bedoelde het allemaal wel goed, dat wist ze ook wel. Maar ze kon niet langer met hem leven.

Was haar beeld van hem alleen maar fantasie geweest? Illusie? Soms dacht ze nog dat er achter die lelijke kerel toch een prins stak, die te zwak was om door het geweld van de lelijkheid heen te breken. Maar dan dacht ze weer: het is mijn beeld van hem. Het zegt iets over mij, niets over hem. Maar dan was die lelijkheid misschien ook alleen maar háár beeld? Haar karikatuur van een man die ze niet kende? Dan draaide ze zich vast in haar eigen denkbeelden.

Met haar zoon, die met zijn vijftien jaar volop in de puberteit was, had ze hem het leven lastig gemaakt. Ze verdroeg zijn afwijkingen van haar beeld niet en kon haar kritiek niet voor zich houden. Hij was verstoord en verbaasd en had niet veel verweer. Hij wist alleen van punten en komma's, van jambe en van eindrijm. Met een rode pen corrigeerde hij haar fouten.

Soms vond ze hem zielig, hulpeloos en onschuldig. Maar in bed genas hij haar van haar zwakte en ze pakte haar zwaard weer op.

Tenslotte had ze op een mooie voorjaarsavond in de tuin tegen hem gezegd:

'Jan, ik ben het zat. Je moet maar vertrekken, ik kan er niet meer tegen.'

Hij had haar alleen maar aangekeken. Zag ze verdriet? Verwijt? Woede? Hij zuchtte licht en vroeg:

'Weet Hans het al? Bij wie wil hij blijven?'

Nee, Hans wist het nog niet. Maar ze had geen enkele twijfel. Natuurlijk bleef hij bij haar, hij had een even grote hekel aan zijn vader, als zij.

'Nee. Maar hij wil natuurlijk hier, bij mij, blijven.'

'We zullen het vragen.'

Ze hadden het gevraagd. Hans was gaan huilen. Even kwam de twijfel bij haar op. Waar was haar gevoel? Hoe kon ze dit die jongen aandoen? Toen had hij gezegd:

'Dan wil ik bij papa blijven!'

Verbijsterd was ze opgestaan en ze had een koffer gepakt. Haar twee jongens stonden in de deuropening. Misschien hoopten ze dat ze zich zou bedenken, dit was onzin! Maar ze was zó een en al walging van die man!

Huiverend had ze zich langs hem heen gewurmd, angstig voor een aanraking, angstig voor een blik van haar kind. Haar kind.... de troost in haar leven. Een jongen die bezig

was het beeld van zichzelf waar te maken. Hoe kón hij kiezen voor die man!

Ze was gevluht, dat wist ze maar al te goed. Gevluht voor de beelden die ze van de werkelijkheid had gemaakt. Ideaalbeelden en demonische karikaturen.

En zichzelf?

Wat had ze voor beeld van zichzelf gemaakt?

Beste Jan.

Hier zit ik dan op een peperdure zolderkamer, dobberend op de wrakstukken van mijn leven. Leg alsjeblieft je rode pen weg en probeer de inhoud te lezen, en te voelen wat ik je wil laten voelen. Ik heb een heel dikke komma in ons levensverhaal gezet, of misschien is het wel een punt. Heb ik ook hier weer het leesteken verkeerd gebruikt? Maar ik moest wel, Jan. Ik weet niet wie jij bent, ik weet ook niet wie ik ben. En ik blijf evenmin te weten wie Hans is. Nu zit ik hier, in het dorp waar we zoveel mooie momenten samen hebben gehad. Maar ik weet zelfs niet meer of ze écht mooi waren – of was het alleen mijn verbeelding?

Heb ik de werkelijkheid geweld aangedaan met mijn idealen?

Maar hoe kan iemand zijn zoals jij? Hoe kun je het meest menselijke wat we hebben, de taal, het woord, reduceren tot een koel en kaal systeem van tekens en symbolen?

Hoe kún je die mogelijkheid om het meest innerlijke naar buiten te brengen zo rationaliseren? Heb je dan geen gevoel, geen klank en ritme in je, geen ziel, geen moreel gevoel?

Voor jou is iets literatuur als het taalgebruik naar de regel volmaakt is en als inhoudelijk het gehalte van een hoog rationeel niveau is. Zelfs al is het resultaat dan de meest gore,

immorele, ‘met je kont aan de grond’ lectuur. Je verhouding tot je vak is symptoom voor je levenshouding. Hoe kan een man, zó knap en begaafd als jij, zó aan lager wal raken? Of is alles mijn beeld en ben je in werkelijkheid niet zo?

Hoe beleef jij jezelf eigenlijk?

In elk geval kan ik jou niet meer verdragen, of ik verdraag mijn eigen beelden niet. Ik moet me bezinnen, Jan, en ik bid tot God - die voor jou ook al een irrationeel denkbeeld is - dat hij me helpt om tot inzicht te komen.

Hier doen elk bloemblaadje, elke straalsteen, elke bergtop me denken aan mijn liefde voor jou, zoals die ooit was. En jij? Heb jij ooit van mij gehouden? Hoe zie je mij? Ik hoop dat je niet zó boos bent, dat je niets laat horen. Schrijf me Jan! Misschien vind ik je in je taal terug?

Kus Hans van me en zorg goed voor de jongen. Ik kan niet aan hem denken zonder te huilen.

Groet, je Anna.

Ze moest de brief overschrijven, hij was doorweekt van haar tranen. Zelfmedelijden? Daar had ze een gruwelijke hekel aan. Tranen om een verloren paradijs? Het paradijs van de harmonie. Daar had ze zó intens in geloofd. Harmonie. Die bestond in de muziek, in de taal. Die moest ook tussen mensen bestaan. Vroeger had ze die harmonie overal in beleefd, ook in ontmoetingen met mensen. Had ze die erin gesuggereerd? Of was ze er echt geweest? In elk geval was ze haar verloren. Ze hoorde slechts wanklanken, vreselijke dissonanten, krassende nagels over het schoolbord.... Met Hans had ze nog in harmonie geleefd, ten koste van zijn vader. Uit oprechtheid had hij zijn kant gekozen, om het evenwicht te herstellen. Dat moest het zijn. Ze moest maar eens een beeld van zichzelf vormen, dat moest een mens toch kunnen?